

Ευτύχης Μπιτσάκης *Η κρίση στους κόλπους της Εκκλησίας*

Η κρίση στους κόλπους της ελληνικής Εκκλησίας, η οποία ξέσπασε απροσδόκητα και ορμητικά, συνεχίζεται, με τον Αρχιεπίσκοπο να αγωνίζεται να περισώσει τον θρόνο του και την κυβέρνηση ουσιαστικά να τον στηρίζει. Εντωμεταξύ η αποκάλυψη σκανδάλων συνεχίζεται, μητροπολίτες κατηγορούνται αμοιβαία, μητροπολίτες κατηγορούνται για οικονομικά σκάνδαλα και όχι μόνον. Από την άλλη πλευρά αποκαλύπτονται σχέσεις μητροπολιτών με παραεκκλησιαστικές οργανώσεις (Χρυσοπηνή) και με άτομα του υπόκοσμου. Πού θα οδηγηθεί αυτή η κρίση; Η Ιεραρχία αγωνίζεται να διατηρησει για τον εαυτό της τον ρόλο του σύγχρονου Ηρακλέους, περιορίζοντας την «κάθαρση» σε δευτερεύοντα προβλήματα και σε ολονυκτίες και προσευχές. Σύμφωνα με όλες τις ενδείξεις, η «κάθαρση» δεν θα αγγίξει τις αιτίες της σήψης.

Ποιες είναι όμως οι αιτίες της κατάστασης, όπως τουλάχιστον εμφανίζεται από τα ΜΜΕ και τις αλληλοκατηγορίες των εμπλεκόμενων, μητροπολιτών και κατώτερων ιερωμένων;

Μια πρώτη αιτία είναι, προφανώς, η συγκεντρωτική, αυταρχική δομή της ελληνικής Εκκλησίας. Παλαιότερα οι επίσκοποι εκλέγονταν από τους πιστούς της περιοχής της Επισκοπής. Σήμερα, αντίθετα, εκλέγονται από την «κορυφή». Ο ανταγωνισμός, οι αλληλοκατηγορίες, η πρακτική των ισορροπιών και οι συμβιβασμοί είναι ο κανόνας κατά την εκλογή των μητροπολιτών. Αλλά η πρακτική αυτή αντίκειται στα ίδια τα ιδεώδη του χριστιανισμού και υπονομεύει εξ υπαρχής τον υποτιθέμενο ποιμαντικό ρόλο των ιεραρχών.

Σε ενδογενή σχέση με την προηγούμενη κατάσταση λειτουργεί το πλέγμα των οικονομικών συμφερόντων των μητροπόλεων και των μητροπολιτών προσωπικά. Και προφανώς δεν πρόκειται κυρίως για προσωπικές φιλοδοξίες, ασυμβίβαστες και αυτές με το πνεύμα του χριστιανισμού. Πράγματι, όπως είναι γνωστό, η Εκκλησία διαθέτει τεράστιο πλούτο, σε ιδιοκτησία γης, ακίνητα στις πόλεις, επιχειρήσεις κ.λπ., πέρα από τις προσφορές των πιστών. Η ύπαρξη και η διαχείριση αυτού του πλούτου αποτελεί κίνητρο, αλλά και προϋπόθεση, για τα οικονομικά

σκάνδαλα που βλέπουν αυτές τις ημέρες το φως της δημοσιότητας.

Μια τρίτη αιτία αδιαφάνειας, πηγή ανταγωνισμών, σκανδάλων και αντιδραστικών ιδεολογικών πρακτικών είναι η ύπαρξη παραεκκλησιαστικών οργανώσεων, γνωστότερη από τις οποίες είναι η Χρυσοπηγή, δημιούργημα της οποίας είναι και ο ίδιος ο Αρχιεπίσκοπος. Αλλά οι παραεκκλησιαστικές οργανώσεις δεν είναι κάποια τυχαία παθογένεια της Εκκλησίας. Σχετίζεται ιστορικά με ανώμαλες περιόδους όπως ο εμφύλιος, το μετεμφυλιακό παρακράτος και η περίοδος της δικτατορίας. Το καθαυτό παρακράτος και το «παρακράτος» της Εκκλησίας επιβιώνουν ως κακοήθης όγκος στα σπλάχνα της ελληνικής κοινωνίας.

Η προηγούμενη «καταγραφή» συνιστά μια θεώρηση του προβλήματος από την άποψη των εσωτερικών αντιφάσεων της Εκκλησίας. Μια διαφορετική θεώρηση αφορά τις σχέσεις της Εκκλησίας με το κράτος, σχέση συχνά αντίθετη στους κανόνες της αστικής δημοκρατίας και πηγή άλλων στρεβλώσεων και σκανδάλων. Συγκεκριμένα:

Η Ελλάδα δεν είναι θεοκρατική Πολιτεία. Είναι αβασίλευτη, κοινοβουλευτική δημοκρατία. Το ελληνικό Σύνταγμα εγγυάται την ελευθερία της συνείδησης των πολιτών. Ειδικά το άρθρο 2 κατοχυρώνει την ίση μεταχείριση των Ελλήνων, ανεξαρτήτως του αν ανήκουν ή όχι στην επικρατούσα θρησκεία. Συνεπώς, το Σύνταγμα εγγυάται το απαραβίαστο της συνείδησης των πολιτών. Κατά συνέπεια, το κράτος όφειλε να είναι θρησκευτικά ουδέτερο. Παρά ταύτα, και σε αντίθεση με το περιεχόμενό του, στην προμετωπίδα του Συντάγματος αναγράφεται: «Εις το όνομα της Αγίας και Ομοουσίου και Αδιαιρέτου Τριάδος». Το ίδιο το Σύνταγμα αυτοπαραβιάζεται, αφήνοντας ανοικτές τις πύλες για άλλες παραβιάσεις. Ειδικότερα, επιτρέποντας στην Εκκλησία να παρεμβαίνει σε περιοχές έξω

από τις δικές της αρμοδιότητες. Η κατήχηση, οι αγιασμοί στο σχολείο και οι προσευχές, η αναγραφή στο δελτίο ταυτότητας του θρησκευόμενου, υπέρ της οποίας έδωσε σκληρή μάχη ο ίδιος ο Αρχιεπίσκοπος, η ορκωμοσία των βουλευτών της Κυβέρνησης και του Προέδρου της Δημοκρατίας, όλα αυτά και άλλα πολλά αντιφάσκουν με τον κοσμικό χαρακτήρα του κράτους και διευκολύνουν την προσπάθεια της Εκκλησίας να παρεμβαίνει σε θέματα έξω από τις δικές της αρμοδιότητες. Και η δραστηριότητα αυτή, αντίθετη με τους θεσμούς της αστικής δημοκρατίας, δεν είναι άσχετη και με τα σκάνδαλα που ταλανίζουν την ελληνική κοινωνία.

Ας πάρουμε την πρόσφατη ορκωμοσία του Προέδρου της Δημοκρατίας. Κανονικά, ο Πρόεδρος θα έπρεπε να ορκίζεται από τον Πρόεδρο της Βουλής, ενώπιον της Εθνικής Αντιπροσωπείας. Στη χώρα μας αντίθετα, και αντίθετα με το Σύνταγμα, υπάρχει μια παράδοση, ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας να ορκίζεται από τον Αρχιεπίσκοπο. Όμως τα πράγματα δεν ήταν πάντοτε έτσι. Πολύ παλαιότερα, ο Όθων και ο Γεώργιος είχαν ορκιστεί ενώπιον της Εθνικής Συνελεύσεως. Η ανώμαλη πρακτική εγκαινιάστηκε κατά την ανώμαλη, μετεμφυλιακή περίοδο του 1952, και συνεχίστηκε με βάση τα χουντικά συντάγματα του 1968 και του 1973. Η παρουσία του Αρχιεπισκόπου αποτελεί διαπλοκή Κράτους και Εκκλησίας, αντίθετη με το Σύνταγμα, όπως σημειώνει ο καθηγητής Χρυσόγονος. Και η παρουσία αυτή, κατά τον επίσης καθηγητή Κοντιάδη, τείνει, στο συμβολικό επίπεδο, να αντιστρέψει τη σχέση μεταξύ Κράτους και Εκκλησίας. Αντί για την πλήρη υποταγή της Εκκλησίας στην πολιτική εξουσία, εμφανίζεται ο Πρόεδρος να υποτάσσεται στην Εκκλησία (βλ. τις απόψεις των καθηγητών Μανιτάκη, Χρυσόγονου και Κοντιάδη, *Ελευθεροτυπία*, 25 Φεβρουαρίου).

Και όμως, μεσούσης της κρίσεως και με νέα σκάνδαλα να έρχονται στο φως, και παρά την αντίθεση των κομμάτων της Αριστεράς και της πλειοψηφίας των βουλευτών του ΠΑΣΟΚ, ο Αρχιεπίσκοπος όρκισε τον νέο Πρόεδρο.

Στο σημείο αυτό αποκαλύπτεται μια νέα αντίφαση, ένα νέο σκάνδαλο, όχι πλέον οικονομικό. Ένα σκάνδαλο που αφορά τις σχέσεις Κράτους και Εκκλησίας. Ο χωρισμός της Εκκλησίας από το Κράτος, βασικό στοιχείο της αστικής «νεωτερικότητας», έχει επιτευχθεί στις περισσότερες χώρες της Ευρώπης. Όχι στην Ελλάδα. Το πρόβλημα της αποκατάστασης της συνταγματικής τάξης με το χωρισμό Κράτους και Εκκλησίας έχει τεθεί, χρόνια τώρα, από πολιτικούς, συνταγματολόγους και «πνευματικούς» ανθρώπους. Ο ίδιος ο σημερινός Πρόεδρος είχε παλαιότερα ταχθεί υπέρ του χωρισμού. Και όμως, η ανωμαλία συνεχίστηκε και συνεχίζεται. Βουλευτές, Κυβερνήσεις και Πρόεδροι ορκίζονται από τον Αρχιεπίσκοπο. (Αλήθεια, τι θα γίνει αν ο Πρόεδρος δεν είναι ορθόδοξος; Και πώς βουλευτές μη χριστιανοί αναγκάζονται να βρεθούν μπροστά σε ένα συνειδησιακό δίλημμα;) Νήπια βαπτίζονται, αντίθετα με την πρακτική των πρώτων αιώνων του χριστιανισμού, υποχρεωμένα να ανήκουν σε μια θρησκεία την οποία δεν επέλεξαν. Μαθητές χριστιανοί, μουσουλμάνοι, εβραίοι, άθρησκοι υποβάλλονται στην πρωινή προσευχή. Όλα αυτά, εκτός από αντίθετα με τους νόμους και τους κανόνες ενός κοσμικού κράτους, ενισχύουν την επιβολή της εκκλησίας και την τάση της να ελέγχει περιοχές που δεν εμπίπτουν στις αρμοδιότητές της. Πρόκειται για σκάνδαλο, που δεν είναι άσχετο με τα σκάνδαλα για τα οποία γίνεται τόσος θόρυβος στις μέρες μας.

Ένας άλλος τομέας όπου παραβιάζεται ο κοσμικός χαρακτήρας της ελληνικής πολιτείας είναι το Σχολείο. Ειδικά, η στοιχειώδης και η μέση εκπαίδευση. Ρόλος του Σχολείου,

ως γνωστόν, είναι η καλλιέργεια της εγκόσμιας γνώσης. Η Πίστη, όμως, βρίσκεται πέραν των ορίων της γνώσης, γεγονός το οποίο δέχονταν και οι Πατέρες της Ανατολικής Εκκλησίας. Συνεπώς, το μάθημα των θρησκευτικών δεν θα έπρεπε να έχει θέση στο διδακτικό πρόγραμμα του Σχολείου. Το αντίθετο θα αποτελούσε προσηλυτισμό, τον οποίον απαγορεύει το Σύνταγμα. (Στο Σχολείο θα μπορούσε να υπάρχει ένα μάθημα ιστορίας των θρησκειών, ως στοιχείο της πολιτισμικής πορείας της ανθρωπότητας.) Και όμως, κατά τον νόμο 1506/85, ανάμεσα στους σκοπούς της εκπαίδευσης ορίζεται η διδασκαλία «των γνήσιων στοιχείων της ορθόδοξης χριστιανικής παράδοσης». Η διδασκαλία των θρησκευτικών αποτελεί διπλό σκάνδαλο. Πρώτον, δημιουργεί συνειδησιακό πρόβλημα, αν όχι προσηλυτισμό, σε βάρος των μη ορθόδοξων μαθητών. Δεύτερον, δημιουργεί μια σχιζοφρενική κατάσταση και πρόβλημα αξιοπιστίας του Σχολείου λόγω της αντίθεσης της εγκόσμιας γνώσης με την «εξ αποκαλύψεως» αλήθεια (δημιουργία του κόσμου, δημιουργία του ανθρώπου, ύπαρξη άυλης, αθάνατης ψυχής κ.λπ.).

Η σημερινή κρίση της Εκκλησίας έχει τις ρίζες της στις προηγούμενες αντινομίες, οι οποίες διευκολύνουν την επιδίωξη της Εκκλησίας να παρεμβαίνει σε χώρους έξω από τις αρμοδιότητές της. Να κάνει, άμεσα ή έμμεσα, πολιτική. Να ενισχύει την πνευματική ηγεμονία της, αλλά και τα λιγότερο «πνευματικά» αγαθά της. Πολλοί αποδίδουν την κρίση της Εκκλησίας στις φιλοδοξίες του Αρχιεπισκόπου. Οι φιλοδοξίες του κ. Χριστόδουλου, όπως και το φιλοχουντικό παρελθόν του, είναι γνωστές. Αλλά τα αίτια της κρίσης είναι βαθύτερα και ο Αρχιεπίσκοπος ο ίδιος είναι προϊόν του συστήματος.

Τι θα έπρεπε να γίνει αλλά σύμφωνα με όλες τις ενδείξεις δεν θα γίνει: Χωρισμός

της Εκκλησίας από το κράτος. Οι ιερείς να μισθοδοτούνται από το ταμείο της Εκκλησίας, όπως γίνεται στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες. Να πάψουν οι πολίτες, ορθόδοξοι, αλλόθρησκοι, άθρησκοι, να πληρώνουν μισθούς, νοσήλεια και συντάξεις του ιερατείου. Να περιοριστούν τα «εισοδήματα» των Ιεραρχών, που στολίζονται σαν παγόνια, προκαλώντας το δημόσιο αίσθημα και σκανδαλίζοντας τους πιστούς. Τέλος: τι θα γίνει με την τεράστια εκκλησιαστική περιουσία; Το ΠΑΣΟΚ δεν τόλμησε. Φυσικά

δεν θα τολμήσει ούτε η Νέα Δημοκρατία.

Ερώτημα: Ο χωρισμός της Εκκλησίας από το Κράτος θα επιφέρει την «κάθαρση», η οποία βέβαια δεν θα γίνει με προσευχές και ολονυχτίες; Προφανώς όχι! Η ιδιοτέλεια, η διαπλοκή και η διαφθορά είναι εγγενή στοιχεία, εγγεγραμμένα στα «γονίδια» της ανταγωνιστικής κοινωνίας μας. Αλλά έστω: ας κάναμε τουλάχιστον ένα βήμα προς την αστική «νεωτερικότητα», έστω και με καθυστέρηση ενός αιώνα.